

Piotr Sulewski, Anna Dróżdż

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

UBEZPIECZENIA PRODUKCJI ROLNICZEJ W OPINIACH I OCENIE ROLNIKÓW

AGRICULTURAL INSURANCE SCHEME IN FARMERS' OPINIONS

Słowa kluczowe: ubezpieczenia rolnicze, ryzyko, gospodarstwa

Key words: agricultural insurance, risk, farm

Abstrakt. Celem badań była próba identyfikacji czynników warunkujących niską popularność ubezpieczeń produkcyjnych wśród rolników. Przedstawiono wyniki badania stanu wiedzy i opinii rolników na temat systemu ubezpieczeń produkcji rolnej w Polsce. Większość badanych charakteryzowała się dość niskim poziomem wiedzy w omawianej kwestii i nie korzystała z ubezpieczeń. Wśród głównych przyczyn tej sytuacji rolnicy najczęściej wskazywali brak zaufania do zakładów ubezpieczeniowych i wysokie ceny polis.

Wstęp

Rolnictwo stanowi działalność narażoną na oddziaływanie wielu różnych czynników ryzyka. Do najważniejszych ryzyk, z jakimi muszą radzić sobie rolnicy można zaliczyć przede wszystkim ryzyko produkcyjne i cenowe, które stanowią łącznie o ryzyku dochodowym gospodarstwa. Do tego dochodzi ryzyko majątkowe, finansowe i osobiste, które razem z dochodowym wyznaczają zakres niestabilności gospodarowania. Liczne zagrożenia z jakimi na co dzień stykają się rolnicy sprawiają, iż nowoczesne zarządzanie gospodarstwem rolnym staje się w znacznym stopniu zarządzaniem ryzykiem, co wymaga świadomej strategii działania w tym zakresie. Strategia taka może składać się z wielu narzędzi i metod, zawsze jednak powinna być ukierunkowana na zwiększanie stabilności prowadzonej działalności. Jednym z najlepiej znanych instrumentów zarządzania ryzykiem w rolnictwie są ubezpieczenia. Niektóre z nich jak ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników (OC) lub ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa, mają od wielu lat charakter obligatoryjny. Z punktu widzenia prowadzonej działalności produkcyjnej szczególnie miejsce w strukturze ubezpieczeń zajmują ubezpieczenia produkcyjne (ubezpieczenia upraw oraz zwierząt), które do 1990 r. również miały charakter obowiązkowy. Zniesienie tego obowiązku spowodowało drastyczny spadek liczby ubezpieczonych, co w znaczący sposób przyczyniło się do ich wzrostu cen polis tworząc obiektywną barierę ich zakupu przez rolników [Klimkowski 2002].

Sytuację miała zmienić wprowadzona w 2005 r. i dotychczas kilkakrotnie nowelizowana Ustawa o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (Dz.U. Nr 150, poz. 1249, z 2006 r. Nr 120, poz. 825 i Nr 157, poz. 1119, z 2007 r. Nr 49, poz. 328, z 2008 r. Nr 145, poz. 918 oraz z 2009 r. Nr 18, poz. 97), jednak efekt jej funkcjonowania nadal pozostaje względnie niewielki w stosunku do potrzeb, to pomimo nałożenia na rolników formalnego obowiązku ubezpieczania co najmniej połowy powierzchni zasiewów.

Głównym celem badań była próba identyfikacji czynników warunkujących niską popularność ubezpieczeń produkcyjnych wśród rolników.

Material i metodyka badań

Badaniami objęto zbiorowość 50 rolników z terenu gminy Kiernozia w powiecie łowickim. Dobór gospodarstw miał charakter losowy, a operat losowania stanowił spis numerów telefonicznych z terenu gminy. Badania przeprowadzono metodą wywiadu kierowanego w okresie od lutego do kwietnia 2011 r., a pytania dotyczyły stanu z 2010 r. Kwestionariusz wywiadu składał się z czterech części merytorycznych tj. metryczki zawierającej podstawowe informacje o rolniku i gospodarstwie, sekcji poświęconej badaniu wiedzy rolników na temat systemu ubezpieczeń, sekcji dotyczącej zakresu oraz warunków partycypacji badanych, rolników w systemie ubezpieczeń produkcyjnych oraz z części zawierającej oceny i sugestie badanych, co do aktualnego stanu i możliwych zmian w systemie obligatoryjnego ubezpieczania produkcji.

Charakterystyka badanej zbiorowości

Podstawowe elementy charakterystyki badanej zbiorowości gospodarstw zamieszczono w tabeli 1. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa kształtowała się na poziomie 15 ha, przy wskaźniku bonitacji gleb równym 1,1. Rolnicy z objętej badaniami grupy to osoby przede wszystkim w przedziale wiekowym 30-50 lat i względnie dobrze wykształceni (ponad połowa posiadała co najmniej wykształcenie średnie).

Tabela 1. Podstawowe parametry charakterystyki gospodarstwa
Table 1. The characteristics of interviewed farms

Powierzchnia gospodarstwa/ <i>Farm agricultural area [ha]</i>					
średnia/ <i>average</i>		minimum/ <i>minimum</i>		maksimum/ <i>maximum</i>	
14,9		5,7		35	
Wskaźnik bonitacji gleb/ <i>Soil quality indicator: 1,1</i>					
Struktura badanej grupy wg wieku rolnika/ <i>farmer age category [%]</i>					
<30 lat/ <i>years</i>		30 -39 lat/ <i>years</i>		40-50 lat/ <i>years</i>	
22		31		31	
				>50 lat/ <i>years</i>	
				16	
Struktura badanej zbiorowości według poziomu wykształcenia rolnika/ <i>Farmer education category [%]</i>					
podstawowe/ <i>primary school</i>		zawodowe/ <i>vocational school</i>		średnie/ <i>secondary school</i>	
2		36		48	
				wyższe/ <i>academic education</i>	
				14	
Struktura badanej zbiorowości według kierunku produkcji/ <i>Production specialization category [%]</i> *					
gospodarstwa roślinne/ <i>crop farms</i>		bydłące i mleczne/ <i>cattle and dairy farms</i>		trzedowe/ <i>pig farms</i>	
16		26		32	
				mieszane/ <i>mixed</i>	
				26	
Struktura zasiewów/ <i>Crop area [%]</i>					
zboża/ <i>grains</i>	okopowe/ <i>root crops</i>	warzywa/ <i>vegetables</i>	owoce/ <i>fruits</i>	oleiste/ <i>oil seeds</i>	pastewne/ <i>fodder crops</i>
70	10	15	2	1	2

* typologia na podstawie Majewski 2002/*typology based on Majewski 2002*

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Wyniki

Jedną z kwestii podjętych w badaniu było pytanie o samoocenę poziomu wiedzy na temat funkcjonującego w Polsce systemu ubezpieczeń produkcji rolniczej (tab. 2). Zaledwie 2% badanych stwierdziło, iż zna uregulowania dotyczące systemu ubezpieczeń w sposób szczegółowy, a nieco ponad 1/4, iż ma wiedzę na potrzebnym poziomie. Najwięcej, bo ponad połowa respondentów wybrała odpowiedź „orientuję się”, a blisko 1/5 stwierdziła, iż w ogóle nie interesuje się kwestią ubezpieczeń produkcji. W dalszej części wywiadu udzielone odpowiedzi w zweryfikowano przez zadanie pytań o charakterze szczegółowym. Na pytanie o znajomość wysokości dopłat z budżetu państwa do składek płaconych przez rolników prawidłowej odpowiedzi udzieliło 2/3 badanych (tab. 2) W przypadku pytania o uprawy, do których przysługuje ubezpieczenie z dopłatą prawie wszyscy prawidłowo wskazali zboża. Kukurydzę do grupy roślin uprawianych włączyło natomiast tylko 60% badanych. Pozostałe uprawiane gatunki, prawidłowo sklasyfikowane zostały przez mniej niż połowę badanych. Podkreślić należy, iż tylko 28% rolników z badanej zbiorowości poprawnie sklasyfikowało wszystkie z wymienionych roślin.

Znacznie niższym poziomem wiedzy charakteryzowali się badani respondenci w zakresie znajomości zakładów ubezpieczeniowych, w których można wykupić dotowane ubezpieczenia produkcji rolnej. W wywiadzie przedstawiono rolnikom listę czterech towarzystw ubezpieczeniowych z prośbą o wskazanie tych, w których można nabyć dotowaną polisę (tab. 2). Prawie wszyscy badani prawidłowo wskazali PZU SA, jednak w przypadku pozostałych ubezpieczycieli uzyskane wyniki były zdecydowanie gorsze. Szczególną uwagę zwraca fakt, iż TUiR Warta, było częściej wymieniane wśród podmiotów oferujących polisy z dotacją niż pozostali ubezpieczyciele, którzy mieli podpisane umowy z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Ogółem prawidło wszystkie zakłady ubezpieczeń wskazało zaledwie 10% badanych.

Względnie niewielka znajomość rynku i szczegółowych uregulowań koresponduje z małym odsetkiem rolników uczestniczących w systemie ubezpieczenia produkcji rolnej. W tabeli 3 przedstawiono udział rolników, którzy od 2006 do 2010 r. posiadali wykupione polisy. Dane te zamieszczono na tle informacji o liczbie rolników, którzy wykupili polisy ubezpieczenia produkcji rolnej w skali kraju.

Tabela 2. Odpowiedzi rolników na wybrane pytania dotyczące systemu dotowanych ubezpieczeń produkcji rolnej
Table 2. Farmers' answers on selected questions about agricultural insurances

Samoocena znajomości zasad systemu dotowanych ubezpieczeń rolnych/ <i>Self-assessment of the knowledge about agricultural insurance</i>	Znam szczegółów/I know it in details	Wiem tyle, ile trzeba/I know it sufficiently	Orientuję się/I know something about it	Nie interesuję się tym/I'm not interested in it
	udział odpowiedzi/share of answers [%]			
	2	28	52	18
Znajomość wysokości dopłat z budżetu Państwa do składek z tytułu ubezpieczenia/ <i>Farmers' knowledge about level of subsidies in agricultural insurance:</i>	warianty odpowiedzi (udział dopłat z budżetu)/ <i>answer option (level of support) %</i>			
	35	50	65	
	udział rolników wskazujących poszczególne warianty/ <i>share of farmers selecting the response option [%]</i>			
	32	66	2	
Wiedza na temat roślin uprawianych do ubezpieczenia z dopłatą/ <i>Farmers' knowledge about crops covered by the subsidised insurance:</i>	udział odpowiedzi prawidłowo wskazujących poszczególne rośliny/ <i>share of answers selecting the correct classification</i>			
	– zboża/ <i>small grains</i>	98		
	– kukurydza/ <i>corn</i>	60		
	– ziemniaki/ <i>potatoes</i>	46		
	– buraki cukrowe/ <i>sugar beets</i>	48		
	– warzywa gruntowe/ <i>vegetables</i>	48		
	– wszystkie z wymienionych/ <i>all above</i>	28		
Wiedza na temat zakładów ubezpieczeń posiadających w ofercie dotowane ubezpieczenia produkcji rolnej/ <i>Farmers' knowledge about insurance firms offering subsidised agricultural insurance:</i>	warianty odpowiedzi/ <i>answer options</i>			
	PZU SA	TUW	Concordia TUW	TUiR Warta
	udział rolników wskazujących poszczególne warianty/ <i>share of farmers selecting answer option</i>			
	98	40	16	42

Zródło: opracowanie własne
 Source: own study

Tabela 3. Rolnicy uczestniczący w systemie ubezpieczeń produkcji rolnej
Table 3. Selected information about farmers participating in agricultural insurance scheme

Wyszczególnienie/Specification	2006	2007	2008	2009	2010
Odsetek rolników w badanej zbiorowości którzy wykupili ubezpieczenie upraw/Percent of farmers with crop insurance [%]	4	4	18	20	20
Przeciętny koszt ubezpieczenia upraw [zł/gosp.]/Average cost of crop insurance per farm [PLN/farm]					673
Przeciętny koszt ubezpieczenia 1 ha [zł]/Average cost of crop insurance per ha [PLN]					52
Odsetek upraw ubezpieczonych w całym gospodarstwie/Percent of area under crop insurance [%]					41
Liczba rolników posiadających wykupione polisy w skali kraju [tys.]/Number of farmers with crops insurance in Poland [thous.]	10,7	28,4	87,1	144	150,8

Zródło: opracowanie własne
 Source: own study

W 2010 r. w badanej zbiorowości gospodarstw polisy od jakiegokolwiek czynnika ryzyka miało 20% rolników. Przeciętnie odsetek ubezpieczonych upraw kształtował się natomiast na poziomie 41%. Używanie wyników, jakkolwiek bezwzględnie niskie, okazały się lepsze niż ogółem w kraju, gdzie w 2010 r. polisy miało 150,8 tys. rolników, co w porównaniu do liczby wniosków o dopłatę bezpośrednie (1,4 mln) oznacza, iż jedynie nieco ponad 10% rolników posiadało polisy, a objęta ubezpieczeniem powierzchnia uprawy kształtowała się na poziomie około 20%.

Zdaniem badanych największy wpływ na niską ocenę ubezpieczeń, a w konsekwencji na małe zainteresowanie uczestnictwem w systemie (tab. 4), miało przekonanie rolników o nieuczciwości zakładów ubezpieczeniowych i ich skłonności do zanizania lub niewypłacania odszkodowań. Na drugim miejscu wśród czynników decydujących o malej „atrakcyjności” ubezpieczeń respondenci wskazali wysokie, w ich przekonaniu, ceny polis. Innymi przyczynami często wskazywanymi przez respondentów było nieprzystosowanie, oferowanych produktów do potrzeb klienta. Czynnikiem zachęcającym do niewykupowania polis okazały się także niskie kary za brak ubezpieczenia. Znaczną część rolników do wykupienia polisy zniechęcała także biurokracja. Opinie rolników na temat ubezpieczeń różniły się w zależności od kierunku produkcji. Przeciętnie najwyższej ubezpieczenia produkcyjne ocenione zostały w gospodarstwach roślinnych, a najniższej w trzodowych i bydłych, co wobec praktycznego braku ubezpieczeń w produkcji zwierzęcej wydaje się dość racjonalne.

Tabela 4. Ocena systemu ubezpieczeń produkcji rolnej przez rolników
Table 4. Farmers' assessment of agricultural insurance

Ocena przydatności dotowanych ubezpieczeń produkcji rolnej według kierunku produkcji gospodarstw (ocena w skali od 1 (niepotrzebny) do 10 (bardzo potrzebny)/Farmers' assessment of agricultural insurance on a 10 point scale (where 1= definitely not needed; 10 = need very much) by farm specialization category						
roślinne/ <i>crop farms</i>		bydłęce/ <i>cattle farms</i>		trzodowe/ <i>hog farms</i>		mieszane/ <i>diversified farm</i>
4,3		3,7		3,2		4,1
Czynniki warunkujące małą popularność dotowanych ubezpieczeń produkcji rolnej (ocena w skali 1-10, (1 – czynnik bez znaczenia; 10 – czynnik bardzo ważny)/Factors determining low popularity of agricultural insurance among farmers (on a scale from 1 to 10, where 1 – not important; 10 – very important)						
pomoc „pokłękowa”/ <i>ad hoc interventions</i>	biurokracja/ <i>bureaucracy</i>	zaniżanie odszkodowań/ <i>underrating indemnities</i>	oferta nieadekwatna do potrzeb/ <i>inadequate offer</i>	brak informacji/ <i>lack of information</i>	brak konsekwencji za brak polisy/ <i>no consequences in the case of lack of insurance contracts</i>	wysoka cena polisy/ <i>high prices of insurance contracts</i>
3,9	6,8	8,18	6,9	4,5	6,9	7,3

Zródło: opracowanie własne
 Source: own study

Podsumowanie i wnioski

Z przeprowadzonych badań wynika, iż rolnicy w badanej zbiorowości charakteryzowali się zarówno dość niskim poziomem wiedzy w zakresie ubezpieczeń dotowanych, jak też niewielką skalą ich stosowania, pomimo ustawowego obowiązku ubezpieczenia co najmniej połowy upraw. Przełożyło się to na dość niską ocenę przydatności ubezpieczeń produkcyjnych. Wśród głównych przyczyn małego zainteresowania korzystaniem z ubezpieczeń badani respondenci wymieniali przede wszystkim negatywne przekonanie, co do rzetelności zakładów ubezpieczeniowych i przeświadczenie, iż cena ubezpieczeń jest zbyt wysoka. Z uwagi na to, że jedynie niewielki odsetek badanych ubezpieczał swoje uprawy można przyjąć, iż w większości przypadków wyrażane poglądy miały charakter stereotypowy. Jako pozytywny efekt wprowadzenia uchwalonej w 2005 r. ustawy należy podkreślić fakt, że w latach 2006-2005 odnotowano znaczący przyrost liczby ubezpieczonych. Wydaje się, że dalsza popularyzacja ubezpieczeń produkcyjnych w rolnictwie wymaga podnoszenia stanu wiedzy rolników zarówno o istniejących uregulowaniach i możliwościach, jak też o zagrożeniach wynikających z braku ubezpieczenia (jak chociażby ograniczenie pomocy pokłękowej dla gospodarstw niewywiązujących się w obowiązku posiadania polisy).

Literatura

- Klimkowski C.** 2002: Ubezpieczenia od ryzyk katastroficznych w rolnictwie. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 2-3 (289-290), 47-63.
- Majewski E.** 2002: Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju Systemu Integrowanej Produkcji Rolniczej w Polsce. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. Dz.U. Nr 150, poz. 1249, z późn. zm.

Summary

The paper reports farmer's opinions and knowledge about agricultural insurance. The majority of interviewed farmers had a rather limited knowledge about agricultural insurance and did not participate in the insurance system. The main reasons of their aversion of using agricultural insurance was the lack of confidence and too high price of insurance contracts.

Adres do korespondencji:

dr inż. Piotr Sulewski
 Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
 Wydział Nauk Ekonomicznych
 ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
 tel. (22) 593 42 17
 e-mail: piotr_sulewski@sggw.pl